

Użytku i użyciu
G i p s u

*urządzeniu i otwarciu kopalni gipsu
marmurowego białego*

w W. X. Poznańskiem

we Wsi Wapnie, do Wgo Floryana
Wilkońskiego należącój, w Powiecie
Wągrowieckim, Departamencie Bydgoskim
położonój,

przez

B. SCHREIBER,
Naddozorcę kopalni.

Cena groszy polskich 24.

W POZNANIU 1836 r.

Czcionkami Beutha.

o
Użytku i użyciu
Gipsu

o
*urządzeniu i otwarciu kopalni gipsu
marmurowego białego*

w W. X. Poznańskiem

we Wsi Wapnie, do Wgo Floryana
Wilkońskiego należacój, w Powiecie
Wągrowieckim, Departamencie Bydgoskim
położonój,

przez

E. SCHREIBER,
Naddozorcę kopalni.

Cena groszy polskich 24.

W POZNANIU 1836 r.

Czcionkami Beutha.

AR 43364

RECEIVED

LIBRARY

915 1571

*O szczególnych korzyściach Gipsu, tak pod
względem umierzwienia gruntów jak pod
względem jego użytku przy budowaniu.*

Jednym z najużyteczniejszych mineralów
jakie z łona ziemi wydobywamy, jest bez
wątpienia gips marmórowy, któremu ról-
nictwo winno znaczne i korzystne ulep-
szenia, a na którym sztuka budownicza
pod względem mocnego cegieł spajania
najważniejszy zyskała materiał.

Wiemy z Chemii że Gips, co go
szczególnie znamienuje i od wapna roz-
różnia, w znacznej ilości zawiera w so-
bie kwas siarczany, niezmiernie przydatny
roślinom, wzmagający ich wzrost i buj-
ność. Wcześniej przeto, mianowicie w
krajach znaczne gipsowe kopalnie posia-
dających, miano uwagę na gips, jako na

materyał korzystnego mierzwienia i używano go na ten cel we Włoszech, Francyi, Szwajcaryi, Austryi, Czechach, Saxonii i Szląsku. Nawet w W. X. Poznanskiem robiono tu i owdzie doświadczania tego rodzaju, które wszędzie najlepszym skutkiem uwieńczone zostały.

Gips poprawia niemal wszystkie gatunki ziem rodzajnych, najwięcej jednak działa na role gliniaste. Ten gatunek gruntu bowiem, przez własność wciągania w siebie i zatrzymywania wilgoci, w której się niegaszony gips łatwo rozpuszcza, ułatwia działanie siły mierzwiącej tego minerału.

Umierzwienie gruntu przez posypywanie go melonym gipsem skutecznie i prędzej działa jak wszelkie nowozy wapna, marglu i innych minerałów, które siły ziemne więcej trawia.

Rośliny co dopiero weszły, mianowicie Koniczyny i wszystkie gatunki owoców pstregowych, posypane mąką

gipsową, byle pod pomyślnym wpływem powietrza, pokazują skutki przechodzące nasze oczekiwanie, — w niedługim czasie okrywa się ziemia ciemną świeżą zielenią a wybujale rośliny obsypane naokoł liśćmi i pąkówkami błogie rokuia żniwo. Łąki naprawiają się szybko i niezawodnie, posypane mieszaniną z mąki gipsowej i trzeciej części popiołu.

Pastwiska zajałowione, mchem zaszele, wzgórki z traw огоłocone, można stósonym użyciem pomienionój mierzwy w nájzyzniejsze zamieniać łąki. — Ażeby zarazem podadź prawdziwy sposób gipsowania a tem samem wszelkie uchylć przesady będące tylko płodem niestosownego użycia, następujące podają się przepisy.

Posiewanie łąk odbywać się powinno w późnej jesieni albo w początkach Marca, zrana, podczas mglistego i wilgotnego powietrza. Samo się przez się rozumie, że po łąkach takich, gdy już zostały nagip-

sowane nienależy pasać, ażeby rozdeptany pył gipsowy nie stał się bezskutecznym.

Również korzystnem pokazuje się gipsowanie w zasiewach Pszenicy, Żyta, Jęczmienia, Owsa, Grochu, Bobu, Wiki, Rzepiu, Rzepaku, Soczewicy, Kukurudzy, Tatarki, Lnu, Konopi, Tabaki, — przy sadzeniu Rzepey i Ziemniaków.

Należy tylko na to baczyć:

- a) ażeby gips mierzwiący wraz z zasiewem był przywleczony,
- b) ażeby gipsowanie powtórzonem zostało, skoro tylko ziarno puści i źdźbło z ziemi na wierzch się wydobędzie.

Przy sadzeniu posypują się gipsem brzozy w które się ziemniaki sadzić mają a gipsowanie się powtarza gdy już puściły i listki nad ziemią pokazywać się zaczynają.

Warzywa i ogrodowizny oprócz powtórzonego gipsowania, potrzeba w czasie kiedy się wiążą i w główki zwijają po

trzeci raz gipsem natrzasać. Raps zimowy szczególnie się uda, kiedy jesienią po puszczeniu 3 do 5 listków, po drugi raz, a z pozimku po 3 raz się nagipsuje.

U koniczyzny jest rzeczą nieodzowną, ażeby pył gipsowy osiadł na młode listeczki, kiedy ich dopiero dwa lub trzy. — Gdy koniczyzna skoszona, dobrze jest koniczysko raz jeszcze gipsem potrząsnąć, tak, jak się zwykle koniczyzna sieje.

Z Grochem, Wiką i Mieszaniną podobnie można sobie postąpić, jeżeli mają być spalone albo zielono skoszone na siano. Nadmienić tu zarazem wypada o inną jeszcze skuteczność gipsu tak bardzo przydatną w rolnictwie, wytraca bowiem własnością swoją gąsienice, mszyce, pchły i inne robactwo niszczące młode rośliny w samym zarodzie.

Gipsu można użyć w stanie surowym lub gaszonym, w pierwszym razie działa korzystnie, kiedy z łatwością w ziemi

rozpuścić się może i tym sposobem wzmacniać wzrost roślin. Gaszony łatwiej rozrabia się na proch do czego w okolicach, gdzie melenie surowego gipsu jest jeszcze nieznanne, używa się step w rozmaitych sposobach.

Melony surowy gips powinien być zachowany w suchości, inaczej wciąga w siebie wilgoć i grubi się, na taki przypadek dobrze doń domieszać popiołu w polubownej proporcji, aby go znów osuszyć. — Jeden do dwóch szefli, co tyłuż wyrownywa centnarom, melonego surowego gipsu wystarcza do obsiania jednego magdeburskiego Morgu, obsiewanie to odbywać się może, od Marca do początku Maja.

Dobry skutek gipsowania zależy także od pogody w jakiej się odbywa. — Gdyby na przykład zaraz po rozsianiu gipsu deszcz mocny go splókał, byłby bez użytku i gipsowanie powtórzonem być musiało. — Najlepiej zatem utrafić

na powietrze stałe choćby wilgotne, byleby przynajmniej przez trzy dni deszczu niebyło.

Użyć jeszcze można gipsu do polepszania innych mierzwi i tak pomieszany z mierzwą zwierzęcą najlepszy tworzy nawoz. Ku temu celowi posypują się gipsem w dole gnojowym warsztwy mierzwy, przezco najpożywniejsze cząstki mierzwowowe nie ulatują w powietrze, lecz przysiadają do Gipsu, a mierzwa tak wywieziona na pole wzmacnia i wzrost roślin i plon ich — do czego, zwyczajnego nawozu potrzeba by w dwóynasob tyle.

Dla powiększenia sił mierzwiących bierze się także trzy części gipsu, trzy sadzy, 10 części popiołu czy to z drzewa, z torfu, czy z węgla, i 16 części ziemi torfiastój, murszatój, łęcin kartosłanych, bobowych, szlamu, błota etc., to wszystko warsztwami w groble się usypuie, często gnojówką polewa i po dwu-

miesięcznem kiszeniu używa się na nawóz.

Gips sypany w beczki napelnione gnojówką dohrze raz po raz mieszany, daje nader skuteczną masę mierzwiącą, którą się zasiewy i łaki polewają.

Obawiać się nienależy aby tym sposobem gipsowane rośliny na zdrowie inwentarza szkodliwie działały. Znaczący temu zaprzeczyli, między innemi przytoczę tu tylko świadectwo Doktora F. Müller w Szczepnie, wyjęte z pism peryodycznych ekonomicznych w Szląsk.

„Gips stanowiący najwyborniejszy „środek mierzwienia a niebędący jednak „jeszcze w takim wzięciu na jakie dla „szczególniejszych sił upładniających zas- „ługuje, niezawiera w sobie żadnych „pierwiastków szkodliwych, któreby na „zdrowie roboczego inwentarza z usz- „czerbkiem wpływało. Ani tego przy- „puścić można, ani się też w doświad- „czeniu pokazało, iżby gipsowanie roś-

„lin wzmagające ich wzrost i bujność
 „nadawało ich sokom zmienne jakie lub
 „szkodliwe własności. Owszem z zupeł-
 „ną pewnością ten wniosek uczynić moż-
 „na, że im rośliny przez nagipsowanie
 „więcej się rozrastaia i wzmagają, tem
 „też silniejszych i zdrowszych nabierają
 „soków.“

Szczecin 22 kwietnia 1829 r.

Dr. F. Müller.

Dalsze pożytki gipsu są następujące:

- I. Na wyroby sztukaterskie i do wiel-
kich budowli,
- II. na sufity gipsowe,
- III. na wysuszanie wilgotnych mieszkań,
- IV. na materiał mocnego spajania ce-
gieł zamiast wapna i do wyrzucania ścian,
- V. na podłogi w domach, spięrzach
i stajniach.

W każdym z tych przypadków gips
 musi być palonym, co się takim odbywa
 sposobem. Kocioł koprowy lub że-
 lazny nasypuje się do połowy lub do $\frac{2}{3}$

części mąką surowego gipsu, stawia nad miernym ogniem jakiegokolwiek opalu i miesza się drewnianą łopatką nieustannie. Gips rozkłada się w ten czas na pierwiastki wapienne, kwas siarczany i skrzystalizowaną wodę, ta mieszanina szumi do góry i upada ile razy przestaje się mieszać, co gdy kilka razy się powtórzy, gips dostatecznie już jest przepalony. Raz rozgrzany kocioł w niedługim czasie i małym kosztem dostarcza znacznej ilości palonego gipsu do budowl, nad który to materiał niemasz nic spojniejszego i trwalszego. —

Na gipsowe sufity biorą się 2 części palonego gipsu, część dobrego wapna i drobnego piasku w potrzebnej ilości i tą mieszaniną wyrzucają się sufity. —

Na wysuszanie mieszkań biorą się 2 części niegaszonego wapna część palonego gipsu, dostateczna ilość piasku i $\frac{1}{8}$ do $\frac{3}{8}$ serwatki, to wszystko należyście przerobione daje rodzaj kitu, którym

szybko wyrzucone śeiany, wilgoci niedopuszczają" — z podlogami podobnie się postępuje. — Na sufity do spichrzy bierze się gips, wapno, piasek w równych częściach, dobrze urabia i na deski lub na sztrychulce przy pogodzie polewa, można także domieszać 4 części gliny, a to szczególnie nad owczarniami, stajniami, daleko trwalsze i czystsze daje sufity, niżeli gdyby samą gliną były wyrzucone.

Gips porówno z wapnem, gliną i piaskiem rozrobiony daje mocny spojny kit do budowli. —

Do kładzenia dachówki używa się zamiast samego wapna, 2 części wapna 1 część gipsu i dostateczną ilość piasku, tą mieszaniną wiązane dachówki jeżeli tylko powietrze było pogodne i suche, łatwiej się tłuką niż odłączają. —

Zwazywszy że tak wielorakie istotne i tak korzystne są użytki z gipsu, tak pod względem mierzwy jak i budowli, że użycie tego minerału w ról-

nietwie doświadczeniami nàjuczeńszych Chemików i Ekonomów jako bardzo u-
pladniające stwierdzeniem zostało, należy
tylko niewiadomości a może i trudności
transportu prysypisać tę okoliczność, że
dotąd nie we wszystkich Prowincyach
tego Państwa gipsowanie zaprowadzo-
nem zostało. —

Podpisany będący od wielu lat
przełożonym iednej z nàjznacznějších
kopalni gipsowych u Hrabiego Nostitz w
Neuland pod Loewenbergiem w Szląsku
wezwany został od Wgo. Floryana Wil-
końskiego, Dziedzica Dóbr Wapna w
powiecie Wągrowieckim położonych, do
podobnego zatrudnienia i otworzył na
territorium Wsi Wapna kopalnię gipsu,
którego bogate i niezglębione pokłady w
nàjpiękniejszym i nàjbielszym gatunku w
tem miejscu znajdują się. — Podaje się
przeto sposobność Mieszkańcom tutěj-
szej prowincyi iść w ślady gospodarzy
szląskich, saskich i czeskich i podnieść
na swój własny i kraju użytek produk-
cyą gruntów a tem samem kulturę ról-
niczą w ziemiach swoich.

J kiedyż jeżeli nie w dzisiéjszych
czasach winien Rólnik W. X. Poznańs-

kiego podwajając produkcją swęj ziemi, iżby nieuległ doszczętnemu upadkowi, — takowego zaś tylko pewno uniknąć zdoła, jeżeli zwiększy swą usilność, przemysł, kulturę dóbr, jeżeli na tę prostą lecz często zapomnianą prawdę pomyśleć zechce, że im tańsze są produkta tem ich więcej sprzedadź potrzeba. — Dla kogoż niejest upragnionem zwiększyć w trójnasob paszę dla owiec z których dzisiaj jeżeli nie jedyny to zapewne główny jest dochód. Któż po seperacyi z Włóścianami nie jest przymuszony, pomnożyć Inwentarzy? Czyliż można żałować wydatku kilkunastu a nawet kilkudziesiąt Talarów na ujrzenie swych łąk i zbóż w dwójnasob bujniejszym kwiciem okrytych. Miałzeby kto krytycznemi czasy wymawiać się od wydania gotowego grosza, tam, gdzie idzie o zyskanie podwojonej produkeyi swęj Ziemi? Czyliż mieszkańcy téj prowincyi mieliby być wskazani na wieczną niemożność wznieśienia się do téj kultury, jaką ościenni jaśnią. — Doświadczenie własne jest najlepszem przekonaniem, do tego więc, każdego Gospodarza, który gipsowania pól jeszcze niepróbował, odsyłam, i pewny jestem, że każdy znajdzie istotne i przecho-

dzące wszelkie o tanioci i łatwej pracy z jaką mierzwienie tego rodzaju odbywa się —, przekonany zostanie — W wątpliwych lub w tem małym piśmku nieobjętych przypadkach, chętnie, przez frankowane listy wezwany, zdania mego na 40 letniem doświadczeniu opartego, udzieli. —

Sprzedaz gipsu w miejscu jest po cenach następujących:

A. Centnar czyli Szefel melonego surowego gipsu, 2 Złp.

B. Centnar w kamieniach 1 Złp. 6 gr. pol.

Prócz tego od Centnara płaci się 3 polskie grosze Wagowego. —

Melony gips pakuje się w beczki, miechy; transport w beczkach ochrania od wiatru i deszczu. W Chelach może także być przewożony, jeżeli te są szczelne i dołem i górą plachtami lub słomą opakowane. Bezka zawiera 5 Centnorów i płaci się osobno po 2 Złp i 12 gr. pol.

Zwrócone próżne beczki, przy dobrych dnach, płacą się w Faktoryi po 1 Złp. i 6 gr. pol. z nadpsutemi dnami od 4 do 5 srebrnych groszy. —

Wapno pod keynią w powiecie Wągrowieckim.

B. Schreiber, Naddożorca kopalni.

